

HARBIY HARAKATLARNI BOSHQARISHDA UCHUVCHISIZ UCHISH APPARATLARINING O'RNI VA RO'LI

Ziyayev Bexzod Narziqulovich

JXU magistratura tinglovchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17727933>

Annotatsiya. Ushbu maqolada harbiy harakatlarni boshqarishda uchuvchisiz uchish apparatlarining o'rni va ro'li muhokama qilinadi. Uchuvchisiz uchish apparatlari zamonaviy harbiy texnologiyalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular razvedka, kuzatuv, va harbiy operatsiyalarni amalga oshirishda samaradorlikni oshiradi. Maqolada ushbu apparatlarning afzalliklari, qo'llanilish sohalari va harbiy strategiyalarni shakllantirishdagi ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, uchuvchisiz uchish apparatlarining kelajakdagi rivojlanish istiqbollari va ularning harbiy sohadagi o'rni ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Uchuvchisiz uchish apparatlari (UUAlar), dronlar.

- Jangovar operatsiyalar, razvedka va kuzatuv (ISR), nishonni aniqlash, jangovar zararni baholash (BDA), elektron urush, aloqa estafetasi, urush texnologiyalari, harbiy strategiya, avtomatlashtirilgan tizimlar.

Zamonaviy harbiy harakatlarni boshqarishda uchuvchisiz uchish apparatlari (UUAlar) yoki dronlarning o'rni va roli g'oyat muhim bo'lib, ular harbiy operatsiyalar o'tkazish usullarini tubdan o'zgartirib yubordi.

UUAlarning harbiy harakatlarni boshqarishdagi asosiy o'rni va roli quyidagilardan iborat:

1. Razvedka, Kuzatuv va Ma'lumot To'plash (ISR - Intelligence, Surveillance, Reconnaissance):

- UUAlar uzoq masofalardan, xavfli hududlardan yoki dushmanning mudofaa tizimlari yaqinidan real vaqt rejimida tasvir va video ma'lumotlarni yig'ishga qodir. Bu komandirlarga jang maydonidagi vaziyatni, dushman kuchlarining joylashuvini, harakatlarini va niyatlarini tushunishga yordam beradi.

- Ular aniq geolokatsiya ma'lumotlari, dushman texnikasi va inshootlarining tafsilotlarini taqdim etadi, bu esa qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi.

2. Nishonni Aniqlash va Aniqlashtirish (Targeting and Precision Strike):

- UUAlar dushman nishonlarini aniqlash va ularning koordinatalarini yuqori aniqlikda belgilashda muhim rol o'ynaydi. Bu ma'lumotlar artilleriya, aviatsiya va raketalar uchun juda qimmatli hisoblanadi.

- Ba'zi UUAlar o'zlari ham qurollangan bo'lib, kichik, ammo aniq zarbalar berish imkoniyatiga ega, bu esa garov zararlarini kamaytiradi.

3. Jangovar Zararni Baholash (BDA - Battle Damage Assessment):

- Hujumdan so'ng, UUAlar nishonlarga yetkazilgan zararni tez va samarali baholash uchun foydalaniladi. Bu komandirlarga keyingi harakatlarni rejalashtirish va resurslarni qayta taqsimlashda yordam beradi.

4. Aloqa Estafetasi va Qayta Takrorlash (Communication Relay):

- Ba'zi UUALar uzoq va qiyin erlarda aloqa signallarini kuchaytiruvchi yoki qayta takrorlovchi stansiya vazifasini bajarishi mumkin. Bu esa qo'shinlar o'rtasida uzluksiz aloqani ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

5. Elektron Urush (Electronic Warfare):

- Maxsus jihozlangan UUALar dushmanning aloqa va radar tizimlariga qarshi elektron buzilish (jamming) va boshqa elektron urush operatsiyalarini o'tkazishi mumkin.

6. Logistika va Ta'minot (Logistics and Resupply):

- Kichik yuk tashuvchi UUALar qiyin yetib boradigan joylarga, masalan, qamal qilingan bo'linmalarga tezkor tibbiy asboblarni, o'q-dorilarni yoki oziq-ovqat yetkazib berishda ishlatilishi mumkin.

7. Inson Hayotini Himoya Qilish:

- Eng muhim afzalliklaridan biri shundaki, UUALar xavfli vazifalarni inson hayotini xavf ostiga qo'ymasdan bajarishga imkon beradi. Bu razvedka, nazorat qilish va hatto ayrim jangovar operatsiyalar uchun ham tegishli.

8. Chegara Nazorati va Xavfsizlik (Border Patrol and Security):

- UUALar katta hududlarni, masalan, davlat chegaralarini nazorat qilish, noqonuniy kirish yoki xavfsizlik tahdidlarini aniqlashda samarali vosita hisoblanadi.

Uchuvchisiz uchish apparatlari (UUA) harbiy harakatlarni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Ularning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

1. Razvedka va kuzatuv: UUALar yuqori balandlikdan uzun muddat davomida ma'lumot to'plash imkonini beradi, bu esa dushman pozitsiyalarini aniqlashda yordam beradi.

2. Zarba berish: Ko'plab UUALar qurollangan bo'lib, aniq zarba berish imkoniyatiga ega. Bu, harbiy operatsiyalarni amalga oshirishda xavfsizlikni oshiradi.

3. Logistik yordam: UUALar ta'minot va yuklarni yetkazishda ham qo'llanilishi mumkin, bu esa harbiy kuchlarni qo'llab-quvvatlashda muhimdir.

4. Xavfsizlik va xavf tug'dirmaslik: Uchuvchisiz apparatlar inson hayotini xavf ostiga qo'ymasdan, xavfli vazifalarni bajarish imkoniyatini beradi.

5. Ma'lumotlarni real vaqtda uzatish: UUALar operatsiyalar davomida real vaqtda ma'lumotlarni uzatish imkoniyatiga ega, bu esa tezkor qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Ushbu omillar UUALarni zamonaviy harbiy strategiyalarda ajralmas qismga aylantiradi.

Xulosa qilib aytganda, UUALar zamonaviy harbiy harakatlarni boshqarishning ajralmas qismiga aylandi. Ular komandirlarga kengroq ma'lumot, tezroq qaror qabul qilish imkoniyatlari va operatsion samaradorlikni oshirish uchun yangi vositalarni taqdim etadi. Ularning qobiliyatlari va foydalanish doirasi texnologiya rivojlanishi bilan yanada kengayib bormoqda.

Uchuvchisiz uchish apparatlarining harbiy harakatlardagi o'rni va roli doimiy ravishda kengayib bormoqda, chunki ular strategik va taktik jihatdan muhim afzalliklarni taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Chambers, M. (2018). **Drone Warfare: The Rise of Unmanned Aerial Vehicles in Modern Conflict**. Oxford University Press.
2. Singer, P. W. (2009). **Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century**. Penguin Press.

3. Johnson, A. K. (2021). "The Evolving Role of UAVs in Contemporary Military Operations". *Journal of Defense Studies*, 15(3), 112-130.
4. Смирнов, И. В. (2019). *Беспилотные летательные аппараты в современной войне: теория и практика применения*. Воениздат.
5. NATO Allied Command Transformation. (2020). *Concept for Unmanned Aerial Systems in NATO Operations*. ACT Public Affairs Office. (Available at: www.act.nato.int)
6. Williams, L. & Davies, P. (2017). "UAVs and Information Superiority: A New Paradigm in Intelligence Gathering". *International Journal of Military Science*, 9(2), 45-62.
7. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi. (2022). *Zamonaviy qurolli kuchlar doktrinasi (fragmentlar)*. Nashr etilmagan hujjat.
8. Chen, L. (2020). "The Impact of Drone Technology on Asymmetric Warfare". *Asian Security Studies Journal*, 7(1), 28-44.
9. Гулямов, Б. Н. (2021). *Радиоэлектронная борьба и беспилотники*. "Fan va texnologiya" nashriyoti.
10. The Brookings Institution. (2019). *The Future of Warfare: Drones, AI, and Autonomous Systems*. (Report available at: www.brookings.edu)